

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.1.81](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.81)

УДК 658.152:502

*Р. М. Циган,
старший викладач кафедри обліку і фінансів,
Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0001-5955-812X*

*І. П. Похитон,
студент 4-го курсу,
Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0001-7531-9954*

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ УМОВ ЗАЛУЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*R. Tsyhan
Senior Lecturer of the Department of Accounting and Finance
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*

*I. Pokhyton
Student of the thirdcourse
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*

RATIONALE OF THE NECESSITY TO CREATE CONDITIONS OF INVOLVEMENT OF ENVIRONMENTAL INVESTMENTS IN THE ACTIVITIES OF UKRAINE'S ENTERPRISES

Стаття присвячена пошуку вирішення проблеми залучення інвестицій у природоохоронну діяльність на підприємства. З метою комплексного дослідження було проаналізовано дані країн ЄС та України, за допомогою отриманих статистичних даних було здійснене порівняння обсягів українських та іноземних екоінвестицій для визначення стану екологізації на українських підприємствах. Обґрунтована необхідність створення умов для побудови привабливого інвестиційного клімату як для країни в цілому, так і для підприємств зокрема. Реалізація запропонованих умов для екологічного інвестування дасть можливість в майбутньому розвиватися підприємствам до рівня сучасних і екологічно та економічно привабливих.

Industrial enterprises are active environmental users who have a negative impact on the environment. The use of outdated technologies, high equipment wear and tear make the current significant environmental burden. At present, there is an increase in requirements for ensuring environmental safety at Ukrainian enterprises, which are presented by foreign partners, investors, public organizations and other persons. In the conditions of high competition in the world market, the level of environmental friendliness in industry becomes one of the significant factors of competitiveness.

The article offers a search for a solution to the problem of attracting investments in environmental protection of enterprises. Most authors agree that at this stage, investments in environmental protection are allocated on a residual basis, therefore, to solve many environmental problems, it is

necessary to intensify the environmental investment activity of industrial enterprises. For the purpose of a comprehensive study, the state of investments in environmental protection activities of EU and Ukrainian countries was analyzed, using the obtained statistical data a comparison of volumes of Ukrainian and foreign eco-investments was made to determine the direction of development of greening at Ukrainian enterprises. The necessity of creating conditions for building an attractive investment climate for the country as a whole and for enterprises in particular is substantiated. To restore Ukraine's ecological attractiveness, intensive financial decisions are needed aimed at the environment, which will be able to provide not only economic effects but also social ones. The implementation of the proposed conditions for environmental investment will in the future allow enterprises to develop to the level of modern, environmentally and economically attractive, which is an important task for modern Ukraine.

Ключові слова: екологія; інвестиції; економіка; аналіз; Україна; Європейський союз; екоінвестиції.

Keywords: ecology, investments, economy, analysis, Ukraine, European Union, eco-investments.

Постановка проблеми. Промислові підприємства є активними природо-користувачами, які негативно впливають на навколишнє природне середовище. В даний час ведеться посилення вимог щодо забезпечення екологічної безпеки на підприємствах України, які демонструють закордонні партнери, інвестори, організації та інші. В умовах високої конкуренції на всесвітньому ринку рівень екологічності виробництва в промисловості стає одним із багатозначних чинників конкурентоспроможності. Забезпечення захисту екологічного середовища на даний час потребує розробки та впровадження ефективних інструментів, а саме: підвищення контролю за негативним впливом на екологію діяльності підприємств та пошук джерел фінансування боротьби за обережним природокористуванням, якими можуть бути залучені екоінвестиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростаючий інтерес до екологічних проблем в нашій країні актуалізував проблему інвестиційної діяльності в цій сфері. Серед українських вчених дослідженням екологічного інвестування займалися: Н.М. Андреева [1], Т.С. Леготина [2], Г.В. Белов [3], Я.Я. Яндиганов [4] та інші.

Формування цілей. Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо активізації процесу інвестування в природоохоронну діяльність промислових підприємств.

Відповідно до поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- дослідити поняття екологічних інвестицій і джерела їх формування в природоохоронну діяльність;
- проаналізувати витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів;
- порівняти інвестиції в охорону навколишнього природного середовища України та ЄС та загальний дохід від надходжень екологічного податку країнами Європейського союзу та Україною;
- обґрунтувати необхідність створення умов для залучення іноземних та вітчизняних інвестицій в екологію.

Виклад основного матеріалу. Екологізація української економіки передбачає зниження природо-ємності виробництва, максимально повне використання сприятливих умов навколишнього середовища, мінімізацію збитку від її несприятливих впливів і в той же час зменшення шкідливого антропогенного впливу, недопущення забруднення, перевищення вирубки лісів над їх природним приростом, перезволоження або опустошення ґрунтів та ін.

Ефективність вирішення проблеми екологізації залежить від формування сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає сукупність економічних, екологічних та політичних умов, що найбільше сприяють інвестиційному процесу.

В Україні, на сучасному етапі, значний інтерес до екологічного інвестування можна пояснити необхідністю вирішення проблеми забруднення навколишнього середовища внаслідок посилення впливу економічної діяльності на екологію.

Інвестиції в природоохоронну діяльність підприємств представляють собою довгострокові вкладення грошових коштів та іншого капіталу у власній країні чи за кордоном в підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти, що мають екологічну спрямованість, з метою отримання доходу і/або досягнення позитивного соціально-екологічного ефекту.

Проведений аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок про те, що немає єдиної термінології і класифікації категорій, пов'язаних з екологічно орієнтованою діяльністю. Незалежно від термінологічних відмінностей у визначеннях різних вчених більшість авторів під інвестиціями, пов'язаними з екологічно орієнтованою діяльністю, розуміє інвестиції в природоохоронні заходи. Тоді як з досвіду комерційного банку Японії та Світового банку слід, що в зарубіжній практиці немає поділу на «природоохоронні» і «виробничі» інвестиційні проекти. Вкладення коштів в нові виробничі технології або

навчання персоналу в деяких випадках може дати більший екологічний ефект, ніж будівництво більш високою труби або установка нових фільтрів для очищення забруднюючих речовин в вихлопних газах (табл. 1).

Таблиця 1.
Визначення інвестицій, пов'язаних з еколого-орієнтованою діяльністю

Поняття	Зміст поняття
Екологічно орієнтовані інвестиції [1]	Під ними розуміються всі цінності (майнові та інтелектуальні), які використовуються в господарській діяльності і спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, раціональне природокористування, екологічну безпеку.
Інвестиції в раціональне природокористування [2]	Під таким видом інвестицій автори розглядають вкладення в поліпшення екологічної обстановки, які здійснюються у вигляді галузевих інвестицій і вкладень в проекти і програми соціально-економічного та екологічного характеру.
Природоохоронні інвестиції [3]	Це витрати, спрямовані на екологічну модернізацію основних виробничих фондів і технологічну модифікацію з метою запобігання негативного впливу на навколишнє середовище і дотримання природоохоронного законодавства.
Інвестиції в раціональне природокористування [4]	Це інвестиції в поліпшення умов життя людей, раціональне використання тих чи інших природних ресурсів і охорону навколишнього середовища з урахуванням впливу антропогенного впливу на здоров'я населення.

Складено авторами на основі [1-4]

Отже, на думку автора, *інвестиції у природоохоронну діяльність – ресурси, що спрямовані на підтримку нових еко-технологій, для сприяння переходу від паливно-вуглецевої залежності до більш стійких альтернатив, яке не забруднює екологічне середовище.*

На наш погляд, для нині діючої в Україні системи фінансування заходів з охорони навколишнього середовища характерно застосування різних інвестиційних ресурсів – внутрішніх та зовнішніх чинників. До внутрішніх можна віднести: наявність фінансових ресурсів, екологічна репутація підприємства та інші. А до зовнішніх чинників – політика держава, законодавчо закріплені закони, захист інвесторів та інші. Одним з надійних та стабільних джерелом являються власні кошти підприємств. На відміну від інших ресурсів вони, як правило, не підлягають поверненню. Бюджетне фінансування природоохоронних проектів привабливо, але практично недоступно в силу його обмеженості. Для більш дієвого функціонування фінансових відносин в природокористуванні необхідно знаходити додаткові джерела фінансування екологічних проектів.

Управління екоінвестиціями потребує впровадження ефективного механізму їх залучення. Важливим елементом механізму реалізації державної екологічної політики, що має на меті забезпечення екологічно орієнтованого зростання української економіки, є система фінансування. Від того, наскільки вона надійна і ефективна, багато в чому залежить стан навколишнього середовища в країні в цілому та її регіонах. Питання фінансового забезпечення екологічної сфери стають в сучасних умовах все більш актуальними. Дослідження переваг та недоліків джерел фінансування природоохоронних заходів, враховуючи західний досвід, більш результативними є кошти міжнародних фінансових фондів і програм та власні джерела (табл. 2).

Таблиця 2.
Порівняльна характеристика основних джерел фінансування природоохоронних заходів

Джерела	Переваги	Недоліки
Бюджетні кошти	- цільове інвестування природоохоронної діяльності; - державне інвестування може надаватися на безоплатній та безповоротній основі; - кошти бюджетів є тим необхідним мінімумом, який гарантований екологічній сфері і не може бути використаний на інші потреби.	- недостатній обсяг фінансування; -слабкий контроль за використанням коштів; - низька збирання платежів за забруднення; - недостатня обґрунтованість використання фінансових коштів з-за відсутності механізму встановлення пріоритетів; - відсутність ефективного механізму індексації платежів у відповідності до росту інфляції; - відсутність критеріїв відбору проектів для фінансування проектів та програм.
Власні кошти підприємств-природокористувачів	- вважається найнадійнішим джерелом через стабільності фінансування; - підприємство має волю маневру фінансовими ресурсами свого	- частина коштів може бути використана на потреби, прямо не пов'язані з природоохоронною діяльністю підприємства.

	екологічного фонду між різними природоохоронними потребами.	
Кошти міжнародних фінансових фондів і програм	- можливість отримання грошових коштів на пільгових умовах; - міжнародні організації мають доступ до більш великих сум капіталу; - цільовий характер фінансування; - строгий контроль за використанням коштів	- складність в отриманні коштів, тому що надання фінансування пов'язане з обов'язковим виконанням певних умов: зазначенням сфери природоохоронної діяльності, обмеженням вибору технології, здійсненням певних правил закупівель обладнання в рамках проектів, визначенням порогу ефективності вкладених коштів; - реальне отримання грошових коштів має примарні перспективи і не визначено в часі.
Кошти фондів екологічного страхування	- страхування допоможе підприємствам знизити їх витрати, викликані необхідністю задовольнити претензії третіх осіб у зв'язку зі шкодою, завданою довкіллю; - страхові фонди виконують частково контрольну функцію і виступають гарантом дотримання всіх встановлених вимог до виробництва.	- відсутність обов'язкового екологічного страхування; - при невиконанні страхувальником попереджувальних заходів на вимогу страховика страховик може відмовити у виплаті страхового відшкодування.
Кредитні ресурси	- детальна проробка інвестиційного проекту за вимогами банку; - контроль за проведенням природоохоронних робіт.	- високі процентні ставки по кредитах; - складність і тривалість процедури кредитування; - кредити видаються в незначних розмірах і тільки на окупаються, проекти (протягом 2-2,5 років), тому довгострокові інвестиційні проекти практично неможливі.

Узагальнено авторами за джерелами [1-4]

Державне інвестування в екологічні проекти здійснюється за рахунок коштів бюджетних та інших фондів охорони навколишнього природного середовища у вигляді податкових пільг, грантів та субвенцій. За даними Державної казначейської служби України Міністерство екології та природних ресурсів, у складі державного бюджету, отримало у 2018 році фінансування на загальну суму 6 665,86 млн. грн., що становило лише 0,67% від загальних витрат. Слід ще окремо виділити кошти, які були виділені на функціонування Фонду енергоефективності – на суму 1 600 млн. грн. [5].

Фінансування інвестиційних екологічних програм підприємствами повинно здійснюватися в Україні через необхідність дотримання екологічних норм. Такі інвестиції носять в основному вимушений характер і реалізуються за рахунок власних коштів підприємства, державних асигнувань в рамках програм грантової підтримки або пільгового кредитування. Але, як правило, ніхто за цим не слідкує.

Що стосується коштів міжнародних фінансових фондів та програм. Оскільки частина їхніх коштів нині є однією з найбільших. Для цього використовуються такі інструменти, як: програми фінансової допомоги, гранти та пільгові цільові кредити. Охороною навколишнього середовища займаються понад 100 міжнародних організацій. Найбільш відомим є Глобальний екологічний фонд, створений на початку 90-х роках, який надає фінансову допомогу різним проектам в області охорони навколишнього природного середовища. Основна діяльність фонду:

- надання фінансової та технічної допомоги в реалізації проектів зі скорочення викидів тепличних газів, охорони біорізноманіття, охорони міжнародних вод та озонового шару;
- встановлення певних критеріїв для відбору проектів;
- вибір пріоритетних напрямків діяльності.

До числа важливих джерел формування природоохоронної діяльності відносяться кредити банків. Слід визнати, що в даний час українські комерційні банки неохоче видають кредити на проведення природоохоронних заходів. Активну роботу в кредитуванні природоохоронних заходів ведуть міжнародні банки і організації: Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції і розвитку, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд. Всі вони визначили охорону навколишнього середовища в якості однієї з головних завдань своєї діяльності. Так, основними інструментами реалізації екологічної політики Європейського банку реконструкції і розвитку є: дослідження в області охорони навколишнього середовища;

технічна допомога, спрямована на підтримку екологічних проектів і програм; кредити, гарантії, інвестиції, що забезпечують фінансування екологічних проектів, і т. д. [6]

Екологізація на підприємствах суттєво пов'язана з витратами на екологію, що впливають на економічні показники підприємства. Екологічні витрати виникають у процесі діяльності підприємства і пов'язані з використанням природних ресурсів, забрудненню та їх охороною. [6]

Таблиця 3.

Витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів, тис. грн.

Роки	Еко-витрати Усього	У тому числі на				
		охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	інші заходи
2010	10366565,5	1314797	5035453,3	2599623,3	476253,5	940438,4
2011	12039439,5	1475396,9	5388363,2	3865909,7	592730,4	717039,3
2012	13924654,3	1341527,8	6195109,8	4756182,1	743467,1	888367,5
2013	14339060,4	1415795,5	6175917,3	4844304,8	923236	979806,8
2014	13965726	1238636,7	5611561,4	5416975,6	964737	733815,3
2015	16915535,2	1519827,8	6644284,7	6801931,2	1152701,9	796789,6
2016	19098224,8	1760613,4	7800088,3	6719577,7	1197194,3	1620751,1
2017	20466423,3	2104274,3	8065252,4	7508213,7	983781,8	1804901,1
2018	24317991	2 897 672,00	9623474,4	8830203,5	1288375	1678266,1
Питома вага 2018	100	11,9	39,6	36,3	5,3	6,9

Побудовано за джерелами [9]

У 2018 р. витрати на охорону навколишнього природного середовища підприємствами було витрачено 24317991 тис. грн. Найбільшу питому вагу у витратах склали витрати на очищення зворотних вод – 39,6% та поводження з відходами – 36,3%. Це вказує на основні екологічні проблеми держави (таблиця 3).

Важливим кроком на шляху до сталого розвитку економіки є інвестування у сферу екологічних інвестицій. Адже покращення якості довкілля є вимогою сучасності і впливає на соціальний та економічний розвиток країни [7].

Отже, з'являється необхідність досліджень особливостей екологічного інвестування у національну економіку України для покращення стану навколишнього природного середовища та підвищення престижу для України на світовому ринку (рис. 1).

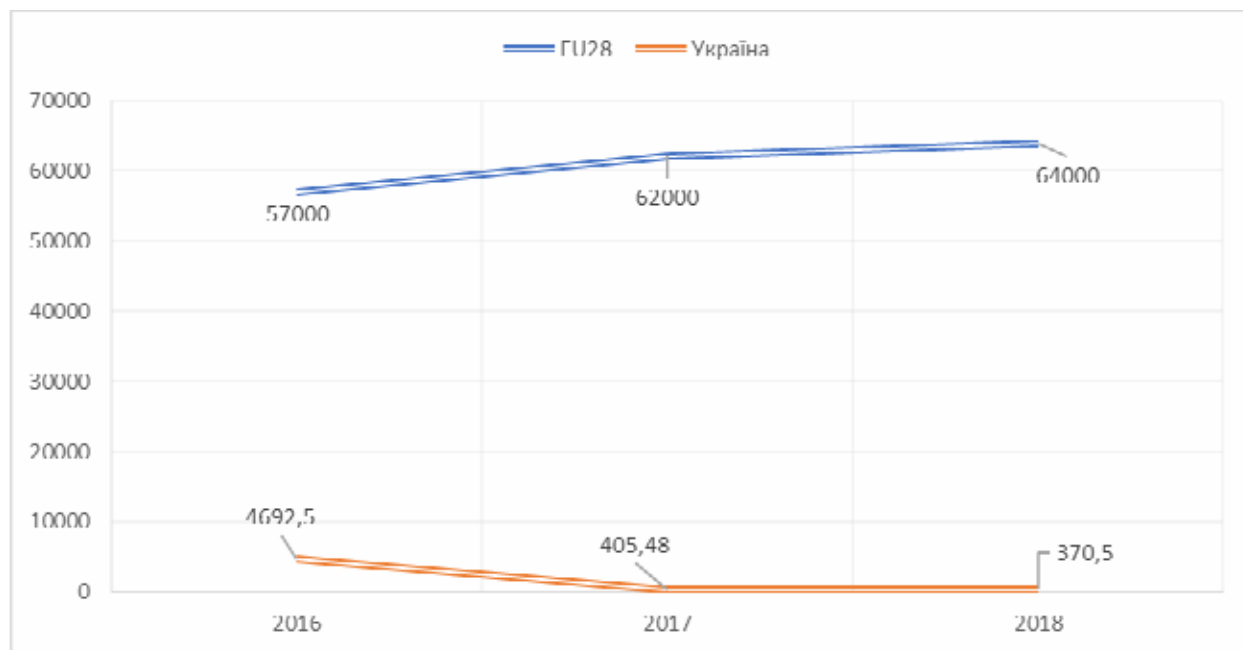

Рис. 1. Інвестиції в охорону навколишнього середовища країнами ЄС та Україною за 2016-2018 рр., млн. євро.

Побудовано за джерелами [8, 9]

У 2018 році 28 країн Євросоюзу інвестували 64 000 мільйони євро у активи, необхідні для надання послуг з охорони навколишнього середовища (наприклад, очисні споруди, транспортні засоби для перевезення відходів та придбання земель для створення природного заповідника чи очищення обладнання для виробництва з меншою кількістю забруднюючі викиди). Україна у 2018 році інвестувала 10 074,3 млн. грн (370,50 млн. євро) у активи, які необхідні для надання послуг з охорони навколишнього середовища (у тому числі на: охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату – 3 505,9 грн. євро., очищення зворотних вод – 1 692,6 грн. грн., поводження з відходами – 1 182,04 грн. євро. та інші). У Європейському союзі інвестиції з кожним роком збільшуються, порівняно з Україною. У 2016 році обсяг інвестицій в ЄС склав 57 000 млн. євро, в Україні – 4 692,5 млн. євро, у 2017 році ЄС – 62 000 млн. євро, Україна – 405,48 млн. євро, у 2018 році ЄС – 64 000 млн. євро, Україна – 370,5 млн. євро.[5,8,9,10]

Дослідження будуть не повними без урахування витрат на захист екології, що несуть країни Євросоюзу і Україна в порівнянні до ВВП. У 2018 році ЄС витратив 297 млрд євро на захист навколишнього середовища (1,9% валового внутрішнього продукту). Україна витратила 872 млн євро на захист навколишнього середовища (0,68% ВВП) (табл. 4).

Таблиця 4.

Національні витрати на охорону навколишнього середовища Європейського союзу та України до ВВП, у %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ЄС	2,04	2,01	2	1,97	1,97	1,91	1,86	1,89	1,87
Україна	0,96	0,91	0,99	0,99	0,89	0,85	0,8	0,69	0,68

Побудовано за джерелами [8, 9]

Тенденція, що склалась, свідчить про те що національні витрати з кожним роком знижуються. Найбільш значними витратами в європейському союзі було у 2010 році, понад 2,04% від валового внутрішнього продукту. В Україні найбільші витрати були у 2012-2013 році що склала 0,99% від ВВП.

У відсотках до валового внутрішнього продукту національні витрати на навколишнє природне середовище країн ЄС залишається відносно стабільним між 2010 та 2018 роками порівняно з Україною. У 2010 році частка становила 2,04%, незначне зменшення до 1,87% ВВП спостерігається в 2018 році. В Україні у відсотках до ВВП національні витрати на навколишнє середовище скорочуються, якщо у 2010 році він склав 0,96% до ВВП, то у 2018 році – 0,68%. що зумовлено військовими подіями на сході України та високою корумпованістю економічної системи.

Національні видатки на охорону навколишнього природного середовища вимірюють ресурси, які використовуються населенням у визначений період для захисту природного середовища. Ці видатки обчислюється як сума поточних витрат діяльності з охорони навколишнього середовища та інвестицій на діяльність охорони навколишнього середовища, включаючи чисті трансферти до інших країн світу. [6]

Окрім екологічних інвестицій джерелом фінансування витрат на захист екології також є податкові надходження та правила у вигляді штрафів тощо.

Екологічні податки все частіше використовуються для впливу на поведінку економічних операторів, будь то виробників чи споживачів. Ці податки також приносять дохід, який потенційно може бути використаний урядом для збільшення своїх витрат на охорону навколишнього середовища або ефективне управління природними ресурсами, але як правило ніхто ці податки не використовує належним чином.

Таблиця 5.

Загальний дохід від екологічного податку за видами податку, ЄС-28 та України, за 2015-2017 рр., млн. євро

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU28	304063	317126,96	327510,87	332668,05	344118,88	360146	364780	368796
Україна	-	104,3638926	119,4296898	136,0425964	179,2897314	40,66	59,6	63,3
UK	45928,13	46476,5	50910,75	50818,36	55672,85	63763,36	58266,22	55786,1
France	37695	39614	40946	42897	43716	47493	50128	52925
Germany	55005	58691	58274	57947	58292	58063	58449	59259

Побудовано за джерелами [5, 10]

У 2017 році загальний дохід від екологічного податку в ЄС-28 (тобто дохід від екологічних податків, зібраних урядами всіх країн-членів ЄС) становив 368,8 млрд євро, цей показник становить 2,4% валового внутрішнього продукту ЄС. В Україні загальний дохід склав 63,3 млн. євро. З 2015 по 2017 рік загальний дохід від екологічного податку в ЄС в середньому збільшувався приблизно на 4 000 млн. євро, тоді як в Україні він збільшився з 40,66 млн. євро до 63,3 млн. євро, що свідчить про покращення податкового надходження (табл. 5).

Загальна тенденція вкладання інвестицій в охорону навколишнього середовища в країнах ЄС і України свідчить про їх поступово зниження. Такий стан може бути пов'язаний з наступними чинниками:

– погіршення економічних показників в країнах ЄС (вихід Великобританії з європейського союзу, наплив біженців з країн близького сходу, викиди в атмосферне повітря від автомобілів, глобальне потепління тощо);

– Україна (корупція, війна на сході, відсутність ефективного контролюючого органу із забруднення навколишнього середовища тощо).

Для побудови привабливого інвестиційного клімату в Україні з метою фінансування в природоохоронну діяльність підприємств потрібно створити певні умови для залучення інвестицій на екологічні заходи (табл. 6).

Таблиця 6.
Умови залучення екологічних інвестицій

№	Умови залучення еко-інвестицій	Характеристика
1	Законодавчо закріплені вимоги до екологічного середовища	Потрібно чітко і ясно зробити закон про якісні штрафи для підприємств які не дотримуються правил про покращення екологічного клімату, потрібно зробити великі штрафи.
2	Покращення інвестиційного клімату та заохочення інвестицій	Забезпечення захисту інвестицій не тільки економічними, але й політичними засобами, системи заохочень екологічно чистих виробництв, зниження для них податкового навантаження, спрощення системи отримання ними субсидій і позик.
3	<i>Розробка та впровадження механізм залучення інвестицій у природоохоронну діяльність *</i>	Впровадження нових інструментів, що будуть сприяти підвищенню рівня інвестиційної привабливості підприємств та спонукати їх на більш активні дії у напрямку забезпечення екологічної безпеки виробництва.
4	Формування інвестиційної інфраструктури	Екологія повинна бути фінансово приваблива, щоб була можливість для інвестування в Україну.
5	Створення державного інституту з нагляду за екологією	Регулювання їм діяльності підприємств і організації в частині впливу їх діяльності на екологію.

*- запропоновано авторами

Висновки та пропозиції. Результати проведеного дослідження екологічних інвестицій свідчить про загальну нестійку динаміку розвитку екологізації на українських підприємствах. Процес залучення інвестицій в природоохоронну діяльність залежить від існуючих джерел інвестування. На сучасному етапі в Україні найпоширеніший метод фінансування в екологізацію є власні ресурси підприємств.

Для залучення інвестицій в екологію підприємствами необхідно вдосконалити нормативну правову базу щодо природокористування, ввести певні ліміти та штрафи, направляти екологічний податок на підтримку заходів з уникнення забруднення, а також займатися пошуком фінансування екологічних програм.

Подальші дослідження будуть спрямовані на активізацію процесу залучення інших джерел екологічного інвестування та розробку ефективного механізму залучення інвестицій в природоохоронну діяльність.

Література.

1. Андреева Н. Н. (2006) Природоохранные инвестиции: выбор решений и обоснование. Одесса: ИПРЭЭИ, 2006. 535 с.
2. Леготина Т. С. (2007) Основные тенденции инвестиционной деятельности в рациональном природопользовании Северного региона // Экология человека. 2007. № 7. С. 3–7.
3. Белов Г. В. Экологический менеджмент предприятия: учеб. пособие. М.: Логос, 2006. 240 с.
4. Яндыганов Я. Я. Экономика природопользования: учебник. М.: КНОРУС, 2005. 576 с.
5. Річний звіт про виконання Державного бюджету України / Офіційний сайт Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>
6. Ачкурина Н.М. Учет экологического и социального фактора в деятельности банка // Экономика природопользования. 2008. № 3. С. 55–68.
7. Варламова С.І. Особливості екологічного інвестування в національній економіці. ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА 1-2'2016[61] Науково-виробничий журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
8. Eurostat. Statistics Explained. Environmental protection expenditure accounts. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://1.https://ec.europa.eu/>
9. Державна служба статистики. Економічна статистика / Навколишнє природне середовище. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Європейська служба статистики. Environmental tax revenues. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

References.

1. Andreeva, N. N. (2006), *Prirodoohrannyye investitsii: vybor reshenij i obosnovanie*, [Environmental investment: decision making and rationale], Odessa, Ukraine.
2. Legotina T. S. (2007) “The main trends in investment activity in the rational environmental management of the Northern region”, *Osnovnyye tendencii investitsionnoj dejatel'nosti v racional'nom prirodoopol'zovanii Severnogo regiona*, *Jekologija cheloveka*, vol. 7, pp. 3–7.

3. Belov, G. V. (2006), *Jekologicheskij menedzhment predpriyatija: ucheb. posobie* [Ecological management of the enterprise: textbook. Allowance] uchebnoe posobie, Lohos.
4. Yandyganov, I. Ya. (2005), *Jekonomika prirodopol'zovanija: uchebnik* [Environmental Economics: A Textbook], KNORUS.
5. The official site of the State Treasury Service of Ukraine (2018), “Annual Report on Implementation of the State Budget of Ukraine”, available at: <https://www.treasury.gov.ua/> (Accessed 13 November 2019).
6. Achkurina, N.M. (2008), “ Consideration of environmental and social factors in the activities of the bank ”, *Uchet jekologicheskogo i social'nogo faktora v dejatel'nosti banka*, Jekonomika prirodopol'zovanija, vol. 3, pp. 55–68.
7. Varlamova, S.I. (2016), “ Ecological investment features in the national economy”, *INNOVACIJA EKONOMIKA*, [Online], vol. 61, available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> (Accessed 13 November 2019).
8. The official website of the European Union (2019), Eurostat, Statistics Explained, “Environmental protection expenditure accounts”, available at: <http://1.https://ec.europa.eu/> (Accessed 19 October 2019).
9. The official website of Ukraine ukrstat (2019), “State Statistics Service, Economic Statistics, Environment”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 October 2019).
10. The official website of the European Union (2019), “European Statistics Service, Environmental tax revenues”, available at: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu> (Accessed 30 October 2019).

Стаття надійшла до редакції 19.01.2020 р.